

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

1 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 1, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 1, ISSUE 1

TOSHKENT-2022

Мундарижа

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ.
ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

- 1. ОЧИЛОВ Ўткир Сайфуллоевич**
ҲУҚУҚ РАМЗЛАРИНИ ЎРГАНИШ ВА ЗАМОНАВИЙ ҲУҚУҚИЙ НАТУРАЛИЗМ:
ҲУҚУҚНИНГ АХЛОҚИЙЛИГИ ДАРАЖАСИ МАСАЛАСИ 8

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ.
ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

- 2. САИДОВ Мақсудбек Норбоевич**
МАСЪУЛИЯТИ ЧЕКЛАНГАН ЖАМИЯТИДА УЛУШ, УЛУШНИ (УЛУШНИНГ БИР
ҚИСМИНИ) БЕГОНАЛАШТИРИЛИШИ БИЛАН БОҒЛИҚ ИШТИРОКЧИЛАР ЎРТАСИДА
ЮЗАГА КЕЛАДИГАН НИЗОЛАР 14
- 3. ШАМСИДДИНОВА Озода Буриевна, КАРИМОВА Зулфизар Лочиновна**
ЖИЛЫЕ ПОМЕЩЕНИЯ КАК ОБЪЕКТ ИМУЩЕСТВЕННЫХ
ПРАВООТНОШЕНИЙ МЕЖДУ СУПРУГАМИ 26
- 4. ЯКУБОВА Ирода**
МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИ БЎЙИЧА МУЛКИЙ ҲУҚУҚЛАРНИ ЖАМОАВИЙ БОШҚАРУВ
ТАШКИЛОТЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ БИЛАН БОҒЛИҚ АЙРИМ МАСАЛАЛАР 32

ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ИҚТИСОДИЙ ПРОЦЕССУАЛ
ҲУҚУҚИ. ҲАКАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ

- 5. МАРИПОВА Севархон Арибжановна**
ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССИДА МЕДИАТИВ КЕЛИШУВ ВА КЕЛИШУВ БИТИМИНИНГ
ЎХШАШ ВА ФАРҚЛИ ЖИҲАТЛАРИ 40

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

- 6. ҚУЧҚАРОВ Хамидулло Абдурасулович**
ПЕДАГОГ ХОДИМЛАРНИ МЕҲНАТ МУНОСАБАТЛАРИНИ ТАРТИБГА СОЛИШДА
МОДДИЙ ҲУҚУҚ НОРМАЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 46

СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ.
ҲУҚУҚНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

- 7. ШАЙЗАКОВ Шодияр Ибрагимович**
ЎЗБЕКИСТОНДА МАЪМУРИЙ СУД ҲУЖЖАТЛАРИНИ ЮҚОРИ СУД ИНСТАНЦИЯСИДА
ҚАЙТА КЎРИШДА ПРОКУРОР ИШТИРОКИНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ 53

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

- 8. ОЧИЛОВ Хасан Рашидович**
ЖИНОЯТ ТАРКИБИ ТУЗИЛИШИ ГЕНЕЗИСИ 62
- 9. МАВЛОНОВ Темур Анвар ўғли**
ЖИНОЯТ НАТИЖАСИДА ЕТКАЗИЛГАН МУЛКИЙ ЗИЁННИ ҚОПЛАШ
ТУШУНЧАСИ ВА ТАРИХИ 70

МУНДАРИЖА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

10. РОЗИҚОВ Илҳом Истамович ЖИНОИЙ ЖАЗОЛАРНИ ҚЎЛЛАШ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ НАЗАРИЙ ВА АМАЛИЙ МАСАЛАЛАРИ.....	78
11. НОРМАНОВА Клара Эшназаровна ИШТИРОКЧИЛИҚДА СОДИР ЭТИЛГАН ЖИНОЯТЛАРНИ КВАЛИФИКАЦИЯ ҚИЛИШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ.....	84
12. НАЖИМОВ Миратдийин Шамшетдинович ЎН ОЛТИ ЁШГА ТЎЛМАГАН ШАХСГА НИСБАТАН УЯТСИЗ-БУЗУҚ ҲАРАКАТЛАР ҚИЛИШ ЖИНОЯТИ УЧУН ЖАВОБГАРЛИК МАСАЛАСИ	90
13. МАХМУДОВ Суннатжон Азим ўғли ЖАВОБГАРЛИККА ТОРТИШ МУДДАТИ ЎТИБ КЕТГАНЛИГИ МУНОСАБАТИ БИЛАН ЖИНОЯТ ИШИНИ ТУГАТИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ.....	96
14. ТУРГУНБОЕВ Элбекжон Одилжонович ЎЗБЕКИСТОН ЖИНОЯТ ҚОНУНЧИЛИГИДА ЖАЗОДАН ОЗОД ҚИЛИШ ИНСТИТУТИ: ТУШУНЧАСИ, БЕЛГИЛАРИ, ТУРЛАРИ.....	103

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

15. YUNUSOV Khaydarali CONTRIBUTIONS OF CENTRAL ASIAN SCHOLARS TO THE DEVELOPMENT OF ISLAMIC SCIENCES: SARAKHSI – FOUNDER-FATHER OF INTERNATIONAL LAW.....	108
---	-----

МИГРАЦИЯ ҲУҚУҚИ

16. ОТАЖОНОВ Абдоржон Анварович ЎЗБЕКИСТОНДА МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИ СОҲАСИДА КАДРЛАРНИ ТАЙЁРЛАШ ВА УЛАРНИНГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШГА ДОИР АЙРИМ МАСАЛАЛАР	116
17. БАРАТОВА Дилноза Одилжон қизи МИГРАЦИЯ ЖАРАЁНЛАРИНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ ХОРИЖИЙ ТАЖРИБАСИ	122
18. КАРИМОВА Мадина Мирзаджановна РАҚАМЛИ НОТАРИАТ: ЖОРИЙ ҲОЛАТ ВА ИСТИҚБОЛ.....	133

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

19. ДЖУМАНОВ Аскар Хасанович, ЯРАШЕВ Нодирбек ГЕРМАНИЯ ВА БУЮК БРИТАНИЯДАГИ ҚОРПОРАЦИЯЛАРНИНГ АЙРИМ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ТАҲЛИЛИ	140
20. БАЗОРОВ Миркомил Махмудович, ҲАМРОҚУЛОВ Синдор Бобомурод ўғли ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА СУД-ЭКСПЕРТЛИК ТИЗИМИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИЛМОҚДА	148

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

ҚУЧҚАРОВ Хамидулло Абдурасулович

Юристар малакасини ошириш маркази доценти в.б.,
юридик фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
E-mail: kuchkarovk@bk.ru

ПЕДАГОГ ХОДИМЛАРНИ МЕҲНАТ МУНОСАБАТЛАРИНИ ТАРТИБГА СОЛИШДА МОДДИЙ ҲУҚУҚ НОРМАЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

For citation (иқтибос келтириш учун, для цитирования): ҚУЧҚАРОВ Х.А. Педагог ходимларни меҳнат муносабатларини тартибга солишда моддий ҳуқуқ нормаларини такомиллаштириш // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 1 (2022) Б. 46-52.

1 (2022) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2022-1-6>

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада педагог ходимларни малакасини ошириш, уларни таълим жараёнидаги мажбуриятларини белгилаш, уларни аттестациядан ўтказиш тизимини такомиллаштириш, педагог ходимларни меҳнат муносабатларида иштирокининг муаммоли жиҳатлари ва уларнинг ечимига доир таклифлар ўрин олган.

Калит сўзлар: Педагог, малака ошириш, мактабгача таълим, умумий ўрта таълим, олий таълим, нодавлат таълим муассасаси, давлат таълим талаблари ва таълим стандартлари, аттестация.

КУЧКАРОВ Хамидулло Абдурасулович

Доцент Центра повышения квалификации юристов,
доктор философии по юридическим наукам (Phd)
E-mail: kuchkarovk@bk.ru

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ НОРМ МАТЕРИАЛЬНОГО ПРАВА В РЕГУЛИРОВАНИИ ТРУДОВЫХ ОТНОШЕНИЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ РАБОТНИКОВ

АННОТАЦИЯ

В данной статье содержатся предложения по повышению квалификации педагогов, определение их обязанностей в образовательном процессе, совершенствование системы их аттестации, проблемные аспекты участия педагогов в трудовых отношениях и пути их решения.

Ключевые слова: Педагог, повышение квалификации, дошкольное образование, общее среднее образование, высшее образование, негосударственная образовательная организация, государственные образовательные требования и образовательные стандарты, аттестация.

KUCHKAROV HamidulloAssociate Professor at the Lawyers' Training Center,
Doctor of Philosophy (PhD) in Law
E-mail: kuchkarovk@bk.ru**IMPROVING THE NORMS OF SUBSTANTIVE LAW IN THE REGULATION OF LABOR
RELATIONS OF TEACHERS****ANNOTATION**

This article contains proposals for improving the qualifications of teachers, defining their responsibilities to the educational process, improving the system of their certification, problematic aspects of the participation of teachers in labor relations and ways to solve them.

Keywords: Teacher, training, preschool education, general secondary education, higher education, non-state educational organization, state educational requirements and educational standards, attestation.

Жаҳоннинг етакчи давлатларида таълимни ривожлантириш биринчи галдаги вазифа сифатида белгиланиши бежиз эмас. Негаки, мамлакатнинг келгуси равнақи айнан шу соҳада қўлга киритган ютуқлари билан чамбарчас боғлиқдир.

Мамлакатимиз таълим тизимидаги ҳозирги кундаги асосий вазифа сифатида таълимни ташкил этиш, унинг узликсизлигини таъминлаш ва сифатини юқори даражага кўтариш, бошқариш, молиялаштириш, таълим муассасаларининг моддий-техник базасини ривожлантириш, шунингдек педогогик ходимларнинг ижтимоий моддий жиҳатдан қўллаб қувватлаш каби масалаларнинг ҳал қилинишига қаратилган.

Айни вақтда мамлакатимизда таълим тизими ва ундаги таълим ва тарбия жараёнини такомиллаштириш мақсадида ривожланган давлатларнинг таълим соҳасидаги ислохотлари таҳлил қилиниб, шунга кўра таълим тизимини модернизациялаш унинг мақсад ва вазифаларини амалга оширишга қаратилиб олиб борилмоқда ва бу борада бир қатор қонунчилик ҳужжатлари қабул қилинди.

Бу борадаги ислохотларни янги босқичга олиб чиқиш, ислохотлар самарадорлигини ошириш мақсадида мактабгача, умумий ўрта таълим, олий таълим тизимини ривожлантириш, мактабгача таълим тизимини янада такомиллаштириш, болаларнинг сифатли мактабгача таълимдан тенг фойдаланишини таъминлаш, мактабгача таълим хизматларининг нодавлат секторини ривожлантириш мақсадида, шунингдек, Ўзбекистон Республикасида умумий ўрта ва мактабдан ташқари таълимни тизимли ислоҳ қилишнинг устувор йўналишларини белгилаш, ўсиб келаётган ёш авлодни маънавий-ахлоқий ва интеллектуал ривожлантиришни сифат жиҳатидан янги даражага кўтариш, ўқув-тарбия жараёнига таълимнинг инновацион шакллари ва усуллари жорий этиш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 29 апрелдаги ПФ-5712-сонли Фармонида мувофиқ Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепцияси, [1] ҳамда 2019 йил 8 майдаги ПҚ-4312-сонли Қарорига мувофиқ Ўзбекистон Республикаси мактабгача таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепцияси қабул қилинди [2].

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги ПФ-60-сонли фармони билан тасдиқланган “2022 — 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси”нинг “**Адолатли ижтимоий сиёсат юритиш, инсон капиталини ривожлантириш**” деб номланган устувор йўналишида ҳар бир фуқарога давлат ҳисобидан аниқ касб-хунарга ўқиш имкониятини яратиш, касбга ўқитиш кўламини 2 баравар ошириб, жами 1 миллион нафар ишсиз фуқарони касб-хунарларга ўқитиш ва бу жараёнда нодавлат таълим муассасаларининг иштирокини 30 фоизга етказиш, мактабгача таълимдаги қамров даражасини ҳозирги 67 фоиздан камида 80 фоизга етказиш, тизимида таълим сифатини янги босқичга олиб чиқиш, бюджет маблағларининг мақсадли ва самарали сарфланишини таъминлаш каби вазифалар белгиланди.

Ушбу устувор йўналишда шунингдек, мактабларни ривожлантириш миллий дастурини

жорий этиш орқали халқ таълими тизимида қўшимча 1,2 миллион ўқувчи ўрни яратиш, 2026 йилга қадар ўқув дастурлари ва дарсликларни илғор хорижий тажриба асосида тўла қайта кўриб чиқиб, амалда жорий этиш, малакали ўқитувчиларнинг ойлик маошларини босқичма-босқич 1000 АҚШ доллари эквивалентига етказиш, таълим сифатини ошириш, педагог-кадрларнинг билими ва малакасини халқаро даражага олиб чиқиш, Қорақалпоғистон Республикаси ва Хоразм вилоятида бошланғич синф ўқувчиларини босқичма-босқич бепул овқат билан таъминлаш каби аниқ мақсадларнинг белгиланиши бу борадаги ислохотларнинг самара ва натижадорлигини оширига хизмат қилади [3].

Таъкидлаб ўтиш лозимки, таълим соҳасининг марказида таълим олувчи турса, давлат таълим талаблари ва таълим стандартларида белгиланган вазифаларни амалга ошириш бевосита педогог ходимлар зиммасига масъуият қлайди. Педогог ходимлар ўз меҳнат вазифаларини амалга оширишда қонунчилик талаблари ва меъёрларига риоя этишлари лозим.

Ушбу мақоламизда таълим соҳасини бошқариш ва амалга оширишга масъул бўлган педогог ходимларнинг меҳнат муносабатларидаги фаолиятини тартибга солишга қаратилган моддий ҳуқуқ нормалари, қонунчиликдаги мавжуд муаммолар уларни бартараф этиш, ҳамда қонун ҳужжатларини такомиллаштириш масалаларига тўхталиб ўтамиз.

Меҳнат муносабатларини қоида тариқасида босқичларга бўлсак, шахснинг меҳнат қилиш ҳуқуқини амалга ошириш тўғрисидаги мурожаати иш берувчи томонидан қабул қилинган вақтдан бошлаб у меҳнат муносабатларининг ва бир вақтнинг ўзида иш берувчи томонидан иш қабул қилиш рад этилган тақдирда меҳнатга оид ҳуқуқий муносабатнинг низолавланувчи субъектига айланади.

П.В.Бизюков меҳнат низоси ўз манфаатлари ва позицияларини ҳимоя қилиш бўйича фаол ҳаракатлар босқичига ўтган ходимлар ва иш берувчилар ўртасидаги зиддиятдир деган қарашни илгари суради [4].

Ҳуқуқшунослар Й.Турсунов ва Ш.Газиёвлар эса меҳнат низоларига оид ҳуқуқий муносабатлар, бу-ҳуқуқи бузилган деб тахмин қилинаётган шахс билан ана шундай ҳуқуқбузарликка йўл қўйган деб гумон этилаётган томон ўртасидаги тортишувлардан иборатлигини илгари суради [5].

А.Иноятов эса, меҳнат низолари деганда иш берувчи билан ходим ўртасида меҳнат тўғрисидаги қонунлар ва бошқа норматив ҳужжатлар, жамоа шартномаси ҳамда меҳнатга оид бошқа шартномаларни қўллаш, шунингдек янги меҳнат шартларини белгилаш ёки мавжуд шартларни ўзгартириш масалалари юзасидан келиб чиқадиغان келишмовчиликлар тушунилиши илгари сурилади [6, Б.351].

Юқоридагиларни инобатга олиб, таъкидлаб ўтиш лозимки, меҳнат низоларининг келиб чиқишига ходимнинг меҳнат қилиш ҳуқуқини амалга оширишга бўлган истагисабаб бўлса, иш берувчи томонидан эса меҳнат қилиш ҳуқуқини қонун ва қонун ости ҳужжатларида белгиланган талабларга риоя этган ҳолда амалга оширилишини таъминлашга бўлган истаги сабаб бўлади.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 37-моддасида ҳар бир шахс меҳнат қилиш, эркин касб танлаш, адолатли меҳнат шароитларида ишлаш ва қонунда кўрсатилган тартибда ишсизликдан ҳимояланиш ҳуқуқига эгаллиги мустаҳкамланган.

Меҳнат кодексининг 78-моддасининг биринчи қисмига мувофиқ, ишга қабул қилишни ғайриқонуний равишда рад этишга йўл қўйилмайди. Ушбу модданинг иккинчи қисми бешинчи хатбошисида муқаддам судланган шахсларни ишга қабул қилмаслик, бундан қонунчиликда назарда тутилган ҳоллар мустасно, ёхуд шахсларни уларнинг яқин қариндошлари судланганлиги муносабати билан ишга қабул қилмаслик ғайриқонуний равишда рад этиш деб ҳисобланиши акс этган.

Ушбу банддаги “бундан қонунчиликда назарда тутилган ҳоллар мустасно” жумласи ҳаволаки норма саналиб, албатта алоҳида меҳнат соҳасини тартибга солишга қаратилган қонунчилик ҳужжатида белгиланган чеклашларга риоя этиш тартибини белгилайди.

Айнан шундай чеклаш акс этган қонунчилик нормасидан бири 2019 йил 16 декабрда қабул қилинган ЎРҚ-595-сонли “Мақтабгача таълим ва тарбия тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 44-моддасида акс этган.

Ушбу модда мактабгача таълим ва тарбия тизимида меҳнат фаолиятини амалга оширишга доир чекловлар деб номланиб, ушбу модданинг биринчи қисмига мувофиқ, муомалага лаёқатсиз ёки муомала лаёқати чекланган деб топилган, педагогик фаолиятни амалга оширишга тўсқинлик қиладиган касалликлари ёки жисмоний нуқсонлари бўлган шахслар, шунингдек қасддан жиноятлар содир этганлиги учун илгари ҳукм қилинган шахслар мактабгача таълим ташкилотларида педагогик фаолият билан шуғулланиши мумкин эмас.

Мантиқан ёндашилса қонунчи қарувчи ушбу ҳолатда мактабгача ёшда бўлган болаларнинг соғлиги ва хавфсизлигини таъминлашга қаратилганлигини инкор этиб бўлмайди. Лекин бу ўринда педагог ходим томонидан қасдан содир этиладиган келиб чиқиш сабаблари ва оқибатлари масаласи муҳим санлади. Чунки педагог аслида болажон ўз касбининг устаси беозор инсон бўлиши мумкин, лекин у томонидан қасдан жиноят содир этиш, бу ўринда болажонларга эмас аксинча меҳнат муносабатларидан ташқари вазиятда содир этилса ҳам айнан юқоридаги оқибат ўз кучини сақлаб қолади. Бу ерада яна муҳим бир масала борки, ўша педагог олий таълимни мактабгача таълим йўналишини тамомлаган бўлса, унда унинг олдида иккита йўл қолади, ёки таълим соҳасини ташлаб бошқа ҳунарни эгаллаши ёки олий таълимни бошқа педагогик соҳасида қайта тайёрлаш курсларида таҳсил олишига тўғри келади. Бизнингча ушбу ҳолатда юқоридаги нормага қуйидагича., **“Муомалага лаёқатсиз ёки муомала лаёқати чекланган деб топилган, педагогик фаолиятни амалга оширишга тўсқинлик қиладиган касалликлари ёки жисмоний нуқсонлари бўлган шахслар, шунингдек меҳнат фаолиятига доир қасддан жиноятлар содир этганлиги учун илгари ҳукм қилинган шахслар мактабгача таълим ташкилотларида педагогик фаолият билан шуғулланиши мумкин эмас”** деб ўзгартириш киритиш мақсадга мувофиқ.

Амалиётда шундай ҳолатлар учраб турадики, ходим билан иш берувчи ўртасида меҳнатни ташкил этиш юзасидан низолар келиб чиққан вақтда ҳуқуқ нормасини қўллашда ягона амалиётнинг мавжуд эмаслиги, ёки мавжуд норматив ҳужжатларда аниқ мезонларнинг белгиланмаслиги турли ҳилдаги қарашларни келтириб чиқаради. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 17 сентябрда 572 сонли “Мактабгача, умумий ўрта, ўрта махсус, профессионал ва мактабдан ташқари таълим ташкилотлари педагог кадрларини аттестациядан ўтказиш тартибини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори қабул қилинди ва педогог ходимларнинг аттестациядан ўтказишнинг замонавий тартиблари белгиланди [7].

Мазкур қарорнинг иккинчи бандига мувофиқ, 2022 йил 1 январдан бошлаб педагог кадрларни аттестациядан ўтказиш уларнинг педагогик маҳорати ва психологик тайёргарлигини баҳолаш ҳамда Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси томонидан ўқув фани бўйича малака синовини ўтказиш орқали амалга оширилиши белгиланди. Ушбу қарор асосида қабул қилинган Низомнинг тўртинчи бандига мувофиқ педагог кадрлар ҳар беш йилда бир марта навбатдаги мажбурий аттестациядан ўтказилиши, шунингдек илгари аттестациядан ўтмаган ишга янги қабул қилинган педагог кадрларга ёки олий таълим ташкилотларини битириб биринчи бор ишга кирган педагог кадрлар касбий фаолиятига уч йил тўлгандан сўнг навбатдаги мажбурий аттестациядан ўтказилиши белгиланди [8].

Меҳнат кодексининг 84-моддасининг учинчи қисмига мувофиқ, олий ўқув юртларининг тегишли таълим муассасасини тамомлаган кундан эътиборан уч йил ичида биринчи бор ишга кираётган битирувчилари ишга қабул қилинганда, шунингдек ходимлар билан олти ойгача муддатга меҳнат шартномаси тузилиб, ишга қабул қилинганда дастлабки синов белгиланмайди.

Юқоридаги ҳолатларни инобатга олиб, педогог ходим иш берувчи томонидан ишга қабул қилишда суҳбат натижаларидан қониқарли деган хулоса асосида ишга қабул қилинган тақдирда, синф ўқувчилари ва уларнинг ота-оналари томонидан унинг билим даражаси паст баҳоланса, шунингдек мазкур педагог умуман ўқув фани мавзуларини синф ўқувчиларига етказиб бера олмаса (бунда педагогнинг ўқув йилининг уч йилини қўшни республикаларда онлайн тарзда ўқиганлигини, тўртинчи курсдан эса мамлакатимиздаги олий ўқув юртларидан бирига белгиланган тартибда ўқишини кўчирганлигини истисно

қилмаганда) у билан менат шартномани бекор қилишнинг умумий тартиби мавуд эмас. Чунки педогогнинг билим даражаси унинг малакасини ифодалайди. Бу ўринда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 17 сентябрда 572 сонли “Мақтабгача, умумий ўрта, ўрта махсус, профессионал ва мактабдан ташқари таълим ташкилотлари педагог кадрларини аттестациядан ўтказиш тартибини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорига мувофиқ уч йил тўлмагунча аттестациядан ўтказиш имкони мавжуд эмас. Шунингдек ушбу ходим билан ички меҳнат тартиби қоидаларини бузганлиги сабабли Меҳнат кодексининг 100-моддаси, иккинчи қисмининг учинчи банди ёки тўртинчи банди билан меҳнат шартномани бекор қилиш имкони ҳам мавжуд бўлмайди. Тўғри Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонуннинг 46-моддасининг биринчи қисми учинчи хатбошисида “ўқув машғулотларини сифатли ўтказиши” педогогнинг мажбурияти сифатида белгиланган бўлсада, ушбу талаб педогогнинг малакасига боғлиқлиги сабабли ички меҳнат тартиби қоидаси сифатида белгиланмаган [9]. Бироқ айна вақтда мамлакатимизда таълим соҳасини сифат жиҳатдан янги босқичга олиб чиқиш мақсадида бир қатор ислохотлар амалга оширилмоқда. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йил 4 октябрдаги 400-сонли “Ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасалари учун педагог кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори [10] билан тасдиқланган “2010 йилгача бўлган даврда ўрта махсус, касб-хунар таълими тизими педагог ва муҳандис-педагог кадрларини тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш дастури”га киритилган ўзгартиришга мувофиқ, эндиликда педогог ходимлар ҳар уч йилда эмас, ўрта махсус, касб-хунар таълим муассасаларининг педагог ва муҳандис-педагог кадрлари малакасини ошириш даврийлиги ушбу муассасалар эҳтиёжига қараб белгиланиши, тингловчиларни ўқитиш муддатлари давлат талабларига мувофиқ ва уларнинг касб тайёргарлиги даражаси ҳисобга олинган ҳолда белгиланишига оид ўзгартириш киритилди. Айна вақтда ушбу талаб ҳам мамлакатимизда сифатли таълим жараёнига эришишни таъминловчи восита сифатида қаралиши мумкин эмас. Аксинча таълим сифатига эришиш учун, педогог ходимларга қўйиладиган талабларни янада замон талабларига мослаштириш, уларни малакасини оширишни узликсизлигини таъминлаш, шунингдек аттестациядан ўтказиш тизимини янада соддалаштириш, олий таълим битирувчиларини ишга кирган кунидан бошлаб бир йилдан сўнг мажбурий аттестациядан ўтказиш тизимини жорий этиш, аттестация натижаларига кўра эса уларни мажбурий малака ошириш механизмларини тадбиқ этиш мақсадга мувофиқ.

Педагогик соҳада меҳнат қилаётганларни меҳнат муносабатларидаги муаммоли масалалардан яна бири, уларнинг таълим билан меҳнат фаолиятини бирга олиб бориш вақтидаги низолардир. Меҳнат кодексининг 248-258-моддаларида ишни таълим билан қўшиб олиб бориш учун шароитлар яратиб бериш, таълим муассасаларида ўқиётган ходимлар учун имтиёзлар, таълим муассасаларида ишлаб чиқаришдан ажралмаган ҳолда ўқиётганлар учун йиллик таътиллар бериш вақти, олий ўқув юртларига кириш имтиҳонлари топшириш учун ходимларга бериладиган таътиллар, ўқув юрти жойлашган ерга бориш учун ҳақ тўлашдаги имтиёзлар бериш каби масалалар ўрин олган. Шу ўринда савол пайдо бўлади, ушбу имтиёзлар хорижий олий ўқув юртларида, айниқса ҳукуматимиз томонидан тан олинмаган, ёки топ 1000 талик рўйхатига киритилмаган олий ўқув юрти талабаларига ҳам тадбиқ этиладими деган саволга қонунчилик нуқтаи назаридан жавоб бериш вақти келди. Меҳнат кодексининг 3-моддасига мувофиқ Меҳнат кодекси Ўзбекистон Республикасининг бутун ҳудудида амал қилади. Амалиётда энг кўп учраётган саволлардан бири қўшни республикаларнинг олий таълим муассасаларида таълим олаётган ўрта махсус маълумотга эга ходимларга Меҳнат кодексининг 248-258-моддаларида назарда тутилган имтиёзлар тадбиқ этиладими, тадбиқ этилса қайси асосларга кўра қўллашимиз мумкинлиги масаласини аниқлаштириш муҳим вазифа саналади.

Бу ўринда Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 41-моддасида ҳар ким билим олиш ҳуқуқига эга эканлигини, шунингдек Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонуннинг 5-моддасида жинси, ирқи, миллати, тили, дини, ижтимоий келиб чиқиши, эътиқоди, шахсий ва ижтимоий мавқеидан қатъи назар, ҳар кимга таълим олиш

учун тенг ҳуқуқлар кафолатланганлигини инобатга олиб Меҳнат қонунчилигида назарда тутилган юқоридаги имтиёзлар тадбиқ этилиши мумкинми? деган савол вужудга келади.

Й.Турсунов ушбу масалада қуйидаги қарашни илгари суради., “Таълим муассасаларида ишлаб чиқаришдан ажралмаган ҳолда ўқиётган ходимлар деганда узлуксиз таълимнинг умумий ўрта, ўрта махсус, касб-ҳунар, олий таълим ва олий таълимдан кейинги таълим турлари сиртдан, тегишли ҳолларда эса, кечки ёки бошқа шаклларда таълим олаётган, корхона ва ташкилотларда меҳнат шартномасини тузиш асосида меҳнат муносабатлари бўлиб турган шахслар назарда тутилади” [11, Б.788].

Бу борада Й.Турсуновнинг қарашларини қўллаб қувватлаган ҳолда айтиш ўринлики, “Таълим тўғрисида”ги Қонуннинг 6-моддасига муовфиқ, яъни, таълим тизими давлат таълим стандартларини, давлат таълим талабларини, ўқув режалари ва ўқув дастурларини ўз ичига олишини ва таълим тизими ягона ва узлуксиз эканлигини инобатга олсак юқоридаги кафолатлар мамлакатимиз ваколатли органлари томонидан тан олинмаган ёки ўзаро келишув бўлмаган, ҳамда дунё миқёсида тан олинмаган хорижий олий ўқув юртларида тахсил олаётган ходимларга тақдим этилмаслиги лозим. Айнан ушбу масалаларда ҳилма-хил қарашлар ва қонунчилик ҳужжатларини турли талқин қилиш ҳолатларини олдини олиш мақсадида қонун ҳужжатларида ушбу масалани аниқлаштириш мақсадга мувофиқ.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, **педогог ходимларни меҳнат муносабатларини тартибга солишда моддий ҳуқуқ нормаларини такомиллаштириш масаласида қуйидаги хулосаларни илгари суриш лозим:**

биринчидан, педагог ходимларнинг меҳнатга оид ҳуқуқий муносабатларини тартибга солишга қаратилган қонун ҳужжатлари лойиҳаларини ишлаб чиқишда Меҳнат кодексининг умумий талабларига мувофиқлаштириш;

иккинчидан, мазкур соҳага оид қонунчилик ҳужжатлари лойиҳаларини ишлаб чиқишда халқаро ҳуқуқнинг умумэтироф этилган қоидалари мазмунига мувофиқ мамлакатимиз миллий манфаатларини инобатга олган ҳолда ишлаб чиқиш лозим;

учинчидан, педагог ходимларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш механизмларини янада соддалаштириш ҳамда узликсизлигини таъминлаш;

тўртинчидан, педагог ходимларнинг энг аввало вақт меёрларини аниқлаштириш келгусида таълим соҳасида амалга оширилаётган ислохотларнинг самарадорлигини оширишга хизмат қилади.

Иқтибослар / Сноски / References:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги 2019 йил 29 апрелдаги ПФ-5712-сонли Фармони. <https://lex.uz/docs/4312785>

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикаси мактабгача таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги 2019 йил 8 майдаги ПҚ-4312-сон Қарори. <https://lex.uz/docs/4327235>

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январда қабул қилинган ПФ-60-сонли “2022 — 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги Фармони // <https://lex.uz/docs/5841063>.

4. Ан Юлия Николаевна Современные научные подходы к сущности понятия «Трудовой конфликт» // Вестник СИБИТа. 2013. №2 (6). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-nauchnye-podhody-k-suschnosti-ponyatiya-trudovoy-konflikt> (дата обращения: 10.03.2022)

5. Турсунов Й, Газиёв Ш. Меҳнат низолари ва уларни ҳал этишнинг ҳуқуқий муаммолари. Ўқув қўлланма. Тошкент, 2009.

6. Иноятлов А. Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ҳуқуқи. Тошкент, 2002.

7. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 17 сентябрда 572-сонли “Мактабгача, умумий ўрта, ўрта махсус, профессионал ва мактабдан ташқари таълим ташкилотлари педагог кадрларини аттестациядан ўтказиш тартибини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори // <https://lex.uz/docs/5641270>.

8. Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 17 сентябрдаги 572-сон қарорига 1-илова “Мактабгача, умумий ўрта, ўрта махсус, профессионал ва мактабдан ташқари таълим

ташкilotлари педагог кадрларини аттестациядан ўтказиш тартиби тўғрисида”ги низом // <https://lex.uz/docs/5641270>.

9. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонуни, 23.09.2020 йилдаги ЎРҚ-637-сон // <https://lex.uz/docs/5013007>.

10. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йил 4 октябрдаги 400-сонли “Ўрта махсус, касб-ҳунар таълими муассасалари учун педагог кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори // <https://lex.uz/uz/docs/370731>.

11. Й.Турсунов. Ўзбекистон Республикасининг Меҳнат кодексига шарҳлар // <https://adolatnashr.uz/uploads/15.Mehnat%20kodeksiga%20sharh.pdf>